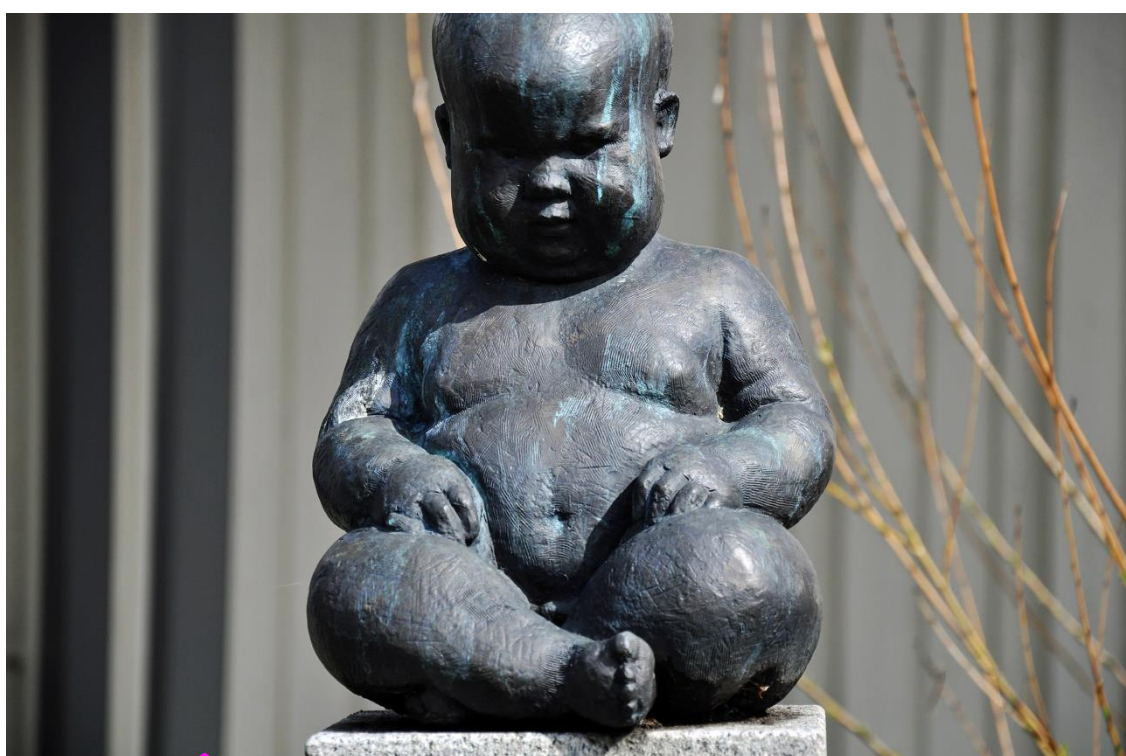

Riktlinjer för konst

”Österåker växer och nya stadsdelar tar form, vi ser den offentliga konsten som en given del i arbetet med att forma hållbara miljöer där kommunens invånare och besökare erbjuds ett brett spektrum av konst och kultur”. Eva Wiström, förvaltningschef

”Offentlig konst påverkar vår vardag och hur vi ser på vår stad. Genom konsten stärks och tydliggörs Österåkers identitet. Intressanta möten och diskussioner kan uppstå i vårt gemensamma offentliga rum”. Maria Ulvsgård, stadsarkitekt

*”I Österåker finns en intressant samling offentlig konst som vi vill bygga vidare på. Målet med den offentliga konsten i kommunen är att den ska representera olika uttryck och spegla rådande tidsanda samt vara en konstskatt helt fri att ta del av”.
Mathias Lindow Kommunalråd (L)*

”Den offentliga konsten i våra bostadsområden kan bidra till naturliga mötesplatser, integration mellan människor och samtidigt vara en del i att skapa en positiv platsidentitet, något att vara stolt över”. Mikael Dahlberg VD Armada fastighets AB

*”Mötet med konst i vår vardagsmiljö bidrar till att öka trivsel och höja känslan av tillhörighet och sammanhang, samtidigt som konsten skapar utrymme för eftertanke och kreativitet”.
Maria Söderlund Kultursekreterare*

”Den Offentliga konsten kan befrämja hälsa och välbefinnande samt bidra till känslan av att komma hem eller att vilja återvända till en plats. Förboppningen är att konsten knyter an till de boende och besökarna i Näsängen och kanske blir ett nytt spännande utflyktsmål”. Cecilia Birke Näsängen projektutveckling AB och Runö Fastigheter

Innehåll

Bakgrund

Därför konst i Österåkers kommun
Konstpolicy, riktlinjer och rutiner

Riktlinjer för konst

1. Övergripande strategi för konst

- 1.1 Gestaltad livsmiljö
- 1.2 Konst och socialt hållbarhetsarbete i Österåkers kommun

2. Planeringsprocess för konst i stadsutveckling

- 2.1 Strategiskt arbete och ansvarsfördelning kring konst
- 2.2 Konst i mark-, exploatering- och investeringsprojekt
- 2.3 Konst i kommunala bolagets ny- och ombyggnadsprojekt

3. Vad är ett konstprogram?

4. Organisation och funktion vid urvalsprocess för konst i samhällsutveckling

- 4.1 Funktioner

5 Finansieringsmodeller för inköp av konst

- 5.1 Konstprojekt vid om- och nybyggnation gällande konst i stadsutveckling
- 5.2 Årligt investeringsmedel för fast konst
- 5.3 Årligt anslag till löskonst
- 5.4 Externa bidrag

6. Avtal gällande fast konst

7. Gåvor och donationer

8. Nyregistrering, dokumentation och utlån

9. Överlåtelse av konst

10. Försäkring

11. Utrangering och försäljning

- 11.1 Avveckling av konst
- 11.2 Försäljning av konst

12. Stöld och skadegörelse

13. Kvalitet, bredd och yttrandefrihet

- 13.1 Kvalitet och bredd
- 13.2 Yttrandefrihet

14. Upphovsrätt

Bakgrund

Kultur- och fritidsnämnden anser att ett tydliggörande av ansvarsfördelning kring konstfrågor, processbeskrivningar och förvaltningsövergripande regler och riktlinjer kring konstinköp och konstförvaltning, mellan kommunens förvaltningar, bör eftersträvas i en växande kommun. Österåkers kommun expanderar och växer med nya stadsdelar och en stor ökning av antalet invånare. För att hantera ett ökat antal konstfrågor som ofta är förvaltningsövergripande, behövs en uppdaterad konstpolicy och förtydligande kring regler, riktlinjer och rutiner både vad gäller konstinköp och hantering av befintligt konstinnehav.

Därför konst i Österåkers kommun

”Vid planläggning ska offentlig utsmyckning och konst beaktas. Den offentliga konsten berikar och förbättrar kommunens offentliga miljöer samt bidrar till att stärka Österåkers identitet. Vid planläggning ska dialog med berörda exploitörer och förvaltningar föras och planerad utsmyckning och konst ska beskrivas i planhandlingen.” s.84 i Översiktsplan 2040, Österåkers kommun.

Kommunens konstinköp syftar till att stimulera ett konstintresse och en konstupplevelse och att i vissa sammanhang fungera som pedagogiska hjälpmedel. Den offentliga konstens förmåga att spegla samtiden genom olika uttryck och konstinriktningar ska vara vägledande. Konstens förmåga att ställa frågor, utmana, ge estetiska upplevelser och möjlighet till reflektion, ska tillvaratas. Konst skapar karaktär, identitet och orienterbarhet för en plats, en viktig del av kommunens stadsplanering och är en del av de globala målen: hållbara städer och samhällen.

Konstpolicy, riktlinjer och rutiner

Konstpolicy är kommunens gemensamma mål och vision för den offentliga konsten. Riktlinjerna utgår från konstpolicy, och förtydligar hur arbetet med offentlig konst i Österåkers kommun organiseras och hur visionen implementeras. Rutinerna tydliggör på mer detaljerad nivå hur detta arbete utförs i det löpande arbetet på förvaltningarna.

Konstpolicy beslutas i Kommunfullmäktige, *Riktlinjer* i Kultur- och fritidsnämnden och kommunstyrelsen och *Rutiner* av chef för kultur- och fritidsförvaltningen i samråd med samhällsbyggnadsförvaltningen. Beslut om revidering av konstpolicy och riktlinjer görs vid behov i samband med verksamhetsprogram.

Detta dokument redogör för riktlinjerna.

Riktlinjer för konst

I. Övergripande strategi för konst

I.1 Gestaltad livsmiljö

Konst ingår i arbetet med gestaltad livsmiljö. 2018 antog riksdagen politiska mål för arkitektur-, form- och designområdet under namnet *Gestaltad livsmiljö*, ett helhetsgrepp som utgör en samlad nationell arkitekturpolicy. Ett gemensamt skapande är kärnan i den nya politiken för arkitektur, form och design. En politik som på ett tydligt sätt tar utgångspunkt i människan och hennes livsmiljö. ”Arkitektur, form och design ska bidra till ett hållbart, jämlikt och mindre segregerat samhälle med omsorgsfullt gestaltade livsmiljöer, där alla ges goda förutsättningar att påverka utvecklingen av den gemensamma miljön”. Det ska uppnås genom att:

- hållbarhet och kvalitet inte underställs kortsiktiga ekonomiska överväganden
- kunskap om arkitektur, form och design utvecklas och sprids
- det offentliga agerar förebildligt
- estetiska, konstnärliga och kulturhistoriska värden tas till vara och utvecklas
- miljöer gestaltas för att vara tillgängliga för alla, och
- samarbete och samverkan utvecklas, inom landet och internationellt.

I.2 Konst och socialt hållbarhetsarbete i Österåkers kommun

Inom formområdet ingår konst med förmågan att öka känslan av hemhörighet, trivsel, motverka förstörelse av allmän egendom samt inspirera till kreativitet och kulturaktiviteter. Konsten kan arbeta med dessa frågor genom till exempel pedagogiska och deltagarbaserade projekt.

Konst integreras i kommunens sociala hållbarhetsarbete genom att bidra till platsens identitet och till att utforma allmänna platser med hög kvalitet, samt genom att ge förutsättningar för upplevelser av att höra hemma och vara delaktig. Konst skapar förutsättningar för ett starkt civillsamhälle, trygga allmänna platser, orienterbarhet och platsstillhörighet.

2. Planeringsprocess för konst i stadsutveckling

2.1 Strategiskt arbete och ansvarsfördelning kring konst

Ett förvaltningsöverskridande och transparent samarbete krävs för att säkerställa att arbetet med konst implementeras i utformningen av kommunens gemensamma miljöer. Detta sker genom regelbundna möten mellan kultur- och fritidsförvaltning, samhällsbyggnadsförvaltning samt kommunalt bolag för information om kommande och pågående planer för kommunen.

Ett strategiskt konstråd (styrgrupp för samhällsfastigheter + förvaltningschef för kultur och fritid) ses minst fyra gånger per år, för att implementera Österåkers kommuns vision för konst i enlighet med översiktsplanen och rådande konstpolicy.

Kultur- och fritidsförvaltningen ansvarar för:

- kompetens kring konst
- utreder konst till gestaltningsprogram
- upphandlar extern konstkompetens i samverkan med samhällsbyggnadsförvaltningen vid behov
- tar fram och formulerar konstprogram
- förbereder upphandlingsunderlag och leder urvalsprocesser
- registrerar nyinköpt konst
- upprättar skötselplan/ förvaltningsplan för ny konst i samverkan med konstnär
- beställer renovering och drift av konstverk i samverkan med samhällsbyggnadsförvaltningen, ej ordinarie förvaltning såsom kantklippning, snöröjning etc.

Samhällsbyggnadsförvaltningen ansvarar för:

- kompetens kring tekniska förutsättningar
- tillser att medel för konst avsätts i kalkylerna
- beställer utredning av kultur- och fritidsförvaltningen gällande konstens förutsättningar i form av framtagande av ett konstprogram
- samverkar kring upphandling av konstkompetens med kultur- och fritidsförvaltningen vid behov
- kallar kultur- och fritidsförvaltningen till startmöten vid projektstart

- tillser att drift av konst finns med i förvaltarens arbetsbeskrivning
- drift kring konstverk vad gäller tex kantklippning, snöröjning mm

2.2 Konst i mark-, exploatering- och investeringsprojekt

- Konst ska finnas med som punkt i samhällsbyggnadsförvaltningens checklista för utredningsbehov och förstudiefas. I de fall konst ska beaktas i projektet ska ett konstprogram upprättas i samband med planläggning.
- Konst ska finnas med som punkt i investerings- eller exploateringskalkylen för planprogram och förbereds av den strategiska arbetsgruppen för konstnärlig gestaltning.
- Person med konstkompetens från kultur- och fritidsförvaltningen ska bjudas in till startmöte.

2.3 Konst i kommunala bolagets ny- och ombyggnadsprojekt

- Konst ska inkluderas i beställningen i de projekt som strategiska konstrådet beslutat att arbeta med.
- Person med konstkompetens från kultur- och fritidsförvaltningen kallas till startmöte för utvalda projekt.

3. Vad är ett konstprogram?

I arbetet med offentlig konst ska ett konstprogram upprättas.

Syftet med konstprogrammet är att garantera professionalitet och kvalitet samt skapa förutsättningar för hur konstverk ska planeras, placeras och utföras i plan-, exploatering- och byggprojektets alla skeden. Samt ligga till grund vid upprättande av en uppdragsbeskrivning inför upphandling av konstnär.

Syftet med konstprogrammet är dessutom att hantera frågor kring den befintliga konsten i området som på olika sätt berörs av projektet.

Målet med konstprogrammet är att synliggöra och kommunicera Österåkers kommuns konststatsningar både innehållsmässigt och ekonomiskt samt skapa en samsyn mellan projektets olika parter samt ligga till grund för ett uppdrag till konstnärer.

Konstprogrammet är ett verktyg i ett förvaltningsöverskridande samarbete och borgar för en effektiv och kvalitativ arbetsprocess mellan samhällsbyggnads- och kulturförvaltning, entreprenörer, kommunikation och upphandling m.fl. Konstprogrammet fungerar som ett levande arbetsdokument under byggprojektets gång och är en utredning av konstens förutsättningar och möjligheter i det aktuella projektet.

Konstprogrammet formuleras i samverkan med arbetsgruppen, beställare, brukare och är samordnat med gestaltungsprogrammet. Konstprogrammet innehåller inledning, bakgrund och beskriver förutsättningarna för konsten, vilket ligger till grund för konkreta förslag på teman, konstnärliga tekniker, processer och platser för konst. Ett konstprogram redogör även för riktlinjer, avgränsningar, tidsplan, finansiering, urvalsprocess och budget.

- Översiktligt konstprogram (vid planering av större bostadsområden i fler etapper)
- Enskilt konstprogram (inför produktion av enskilt konstprojekt)

4. Organisation och funktion vid urvalsprocess för konst i samhällsutveckling

Syftet med en tydlig organisation i arbetet med konsten är att säkerställa en professionell arbetsprocess och konstnärlig kvalitet samt tillse att Österåkers kommuns konstpolicy följs.

Målet är att skapa förutsättningar för en transparent och inkluderande struktur med tvärprofessionell kompetens vid konstinköp.

4.1 Funktioner

Konstkompetens

Med konstkompetens menas en person som har god kännedom om konstområdet; förslagsvis en konstkonsult, konstvetare, konsthallschef eller ledare för annan konstnärlig verksamhet, konsthandläggare, konstnär, arkitekt eller styrelsemedlem ur konstförening. Den som arbetar med att upprätta styr- och arbetsdokument för

konst, ska inneha kompetens om samtidskonst, nu levande konstnärer, konstnärliga praktiker med en konstutbildning i grunden.

Konstkonsult

En konstkonsult ska inneha ovan nämnda kompetens samt kunskap om byggprocessen, projekt- och processledning samt erfarenhet av att samverka i förvaltningsöverskridande arbetsgrupper. Konstkonsultens roll är en viktig samordningsfunktion mellan kultur- och samhällsbyggnad i arbetet med konsten. I de fallen kultur- och fritidsförvaltningens personal med konstkompetens inte har möjlighet att åta sig uppdraget att leda arbetet med konstnärlig gestaltning, ska en extern konstkonsult upphandlas. Konsultens arvode bekostas av beställaren.

Referensgrupper

Brukare eller berörd målgrupp alternativt expertis i sakfrågor kan vara del av referensgrupper som tillfrågas inför formulerandet av ett konstprogram.

Samrådsgrupp för konst (sammansatt per projekt)

Samrådsgrupp för konst sätts samman av konstkonsulten för varje enskilt projekt och fungerar rådgivande vad gäller tekniska, konstnärliga förutsättningar, upphandlingsform och brukarperspektiv mm. Samrådsgruppen består av personer med konst-, teknisk kompetens och leds av konstkonsulten.

Strategisk styrgrupp för konst (styrgrupp för samhällsfastigheter + förvaltningschef för kultur och fritid)

En strategisk styrgrupp för konst tillser att konst finns med i kostnadskalkylen. Gruppen består av förvaltningschefer, exploateringschef och chef för mark och stora projekt. Kostnadskalkylen beslutas i Kommunstyrelsen.

Urvalsgrupp/jury

En urvalsgrupp/jury för konst ska spegla det som efterfrågas i uppdragsbeskrivningen och bestå av sakkunniga inom konst- och/eller teknik, där personer med konstkompetens ska vara i majoritet. Urvalsgrupp/jury kan vara densamma som samrådsgrupp och fungerar beslutande vid urvalsprocess av konstnär/konstnärsteam.

Konstkommittén

En konstkommitté består av Kultur- och fritidsnämndens presidium. Konstkommittén bjuds in till visionsarbete vid framtagande av konstprogram, samt till presentation av konstnärer och av skissförslag vid urvalsförfaranden.

Kultur- och fritidsnämnden och Kommunstyrelsen

Beslut om konstprogram fattas i Kultur- och fritidsnämnden inför upphandling av konstnär/konstnärsteam.

Beslut om val av konstnär/konstnärsteam presenteras i Kultur-och fritidsnämnden samt Kommunstyrelsen för information.

5. Finansieringsmodeller för inköp av konst

5.1 Konstprojekt vid om- och nybyggnation gällande konst i stadsutveckling

Kommunal verksamhet

- Enligt KF-beslut 2012-03-19 § 25, Dnr KS 2011/210-865 rekommenderas att 1 % av investeringskostnaden går till konst vid ny-, och ombyggnation av fastigheter för kommunal verksamhet.

Allmän platsmark

- Årligt investeringsanslag går till konst vid ny-, och ombyggnation av allmän platsmark.

Extern byggherre

- Konst för allmän plats ska vara beskriven i upphandlingsunderlaget och i kalkylerna och kan t.ex. utgå utifrån 1% regeln som riktmärke.
- Då byggherren är annan än kommunen och kommunen ska förvalta park-, gatu- och torgrummen ska kommunens sociala hållbarhetsmål och vision för den offentliga konsten i enlighet med Österåkers rådande konstpolicy med riktlinjer efterföljas.

Extern markägare

- Då markägaren är annan än kommunen och kommunen ska förvalta park-, gatu- och torgrummen ska kommunens sociala hållbarhetsmål och vision för

den offentliga konsten i enlighet med Österåkers rådande konstpolicy med riktlinjer efterföljas.

- Inköpsplanering och urval av offentlig konst ska ske i enlighet med kommunens rådande konstpolicy med riktlinjer.

5.2 Årligt investeringsmedel för fast konst

En årlig budget avsätts till konst med syfte att utveckla allmänna platser och torg. Kultur- och fritidsförvaltningen styr hur medlen ska användas och projekten planeras i samverkan med samhällsbyggnadsförvaltningen och beskrivs i ett förenklat konstprogram för den specifika platsen.

5.3 Årligt anslag till lös Konst

Ett årligt anslag för inköp av lös Konst fastslås vid ordinarie budgetarbete vid kultur- och fritidsförvaltningen.

5.4 Externa bidrag

Samhällsbyggnadsförvaltningen och kultur- och fritidsförvaltning bör ha kontinuerlig översikt över externa bidrag som går att söka i arbetet med den offentliga konsten såsom; Boverket, Statens konstråd, Kulturrådet med flera. Även projekt som finansieras via så kallad crowdfunding kan komma att bli aktuellt.

6. Avtal gällande fast konst

Särskilda avtal tas fram för att säkerställa att arbetet med konsten sker enligt uppställda förväntningar och mål samt inom uppsatt budget och tidsplan. Avtalen ska även tillse att kommunens innehav av konst är försäkrat och får den vård och omsorg den behöver för att inte rangera och förstöras. Ett särskilt förvaltningsavtal tecknas och beskriver konstverkets skötselplan, livslängd och tillser att den offentliga konsten behandlas vid förändrade förutsättningar såsom ombyggnation, nybyggnation, alternativt försäljning.

7. Gåvor och donationer

Sakkunniga på kultur- och fritidsförvaltningen utreder om det finns möjlighet och relevans att ta emot och förvalta en konst donation till Österåkers kommun vid

förfrågan. Vid donation som medför byggnadstekniska och ekonomiska konsekvenser måste både kultur- och fritidsnämnden och kommunstyrelsen fatta beslut om konstverket ska tas emot. Donationer ska vara villkorslösa som grundregel vilket innebär att kommunen får fri dispositionsrätt över konstverket. Avsteg från regeln kan fattas av förvaltningschef för kultur och fritid.

Donation enbart för lagring tas ej emot.

Slutgiltigt beslut om att ta emot konstdonation fattas av förvaltningschef, kultur - och fritidsförvaltningen i Österåkers kommun på delegation.

8. Nyregistrering, dokumentation och utlån

Österåkers kommun har en databas för konst vars syfte är att ha ordning på kommunens investeringar vad gäller konst, både lös och fast, samt möjliggöra för inventering, underhåll samt utlån på ett effektivt sätt. Via databasen ska det även vara möjligt att hämta information om verkets placering samt relevant statistik såsom stulna, försvunna eller bortgallrade konstverk. Kultur- och fritidsförvaltningen ansvarar för databasen.

9. Överlåtelse av konst

Mark, byggnad eller verksamhet kan innebära att den konst som ägs och förvaltas av kommunen berörs. Vid ändrade ägarförhållanden har verksamheterna och/eller deras förvaltning informationsplikt. Lös-konst återlämnas till kultur- och fritidsförvaltningen.

Fast konst ska alltid förhandlas vid försäljning och privatisering

10. Försäkring

Det av kommunen anlitate försäkringsbolagets regler och riktlinjer ska följas vid hantering av kommunens och kommunala bolags konst.

11. Utrangering och försäljning

11.1 Avveckling av konst

Både lös och fast konst som har stora skador eller är för kostsamma att renovera, i förhållande till värdet, kan avvecklas.

Vid avveckling av fastkonst ska hänsyn tas till upphovsrättregler. Ingen konst får avvecklas eller kasseras utan föregående kontakt med kultur- och fritidsförvaltningen.

11.2 Försäljning av konst

Kultur- och fritidsnämnden ska besluta om eventuell försäljning av konst. Inkomst från försäljning används för nya konstinköp.

12. Stöd och skadegörelse

Stöld och skadegörelse av konst i Österåkers kommun ska polisanmälas av kultur- och fritidsförvaltningen.

13. Kvalitet, bredd och yttrandefrihet

13.1 Kvalitet och bredd

Vid inköp av konst ska kvalitet eftersträvas. En bredd gällande olika uttrycksmedel och tekniker beaktas för att en god balans ska uppnås i kommunens konstinnehav. Såväl lokala som nationella och om möjligt internationella konstnärer bör finnas representerade.

13.2 Yttrandefrihet

Vid inköp av offentlig konst ska alltid den konstnärliga friheten värnas. FN skriver i sin första rapport om konstnärliga fri- och rättigheter (2013): *"Konstnärlig kreativitet är nödvändig för utvecklingen av levande kulturer och fungerande demokratiska samhällen"*.

I linje med FN-rapporten fastslår Sverige i sitt mål för kulturpolitiken *"Kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund."*

14. Upphovsrätt

Upphovsrätt

Upphovsrätten regleras i avtal och förvaltningsavtal med respektive konstnär vid fast konst. Gällande fast konst beskrivs det specifika konstverket i förvaltningsavtalet, dess beräknade livslängd, material, titel, konstnär och skötselbeskrivning samt eventuella renoveringsbehov i en renoveringsplan.

Upphovsrätten ger upphovsmannen rätt att förfoga över verkets första offentliggörande, exemplarframställning och bearbetning av verket samt verkets tillgängliggörande för allmänheten.

Ekonomiska och ideella rättigheter

Upphovsmannen kan disponera över de ekonomiska rättigheterna genom upplåtelser och överlåtelser av rättigheterna att nyttja verket. De ideella rättigheterna däremot är knutna till upphovsmannens person och kan bara efterges såvitt angår en till art och omfattning begränsad användning av verket.

Österåkers kommun har tecknat avtal med BUS, Bildupphovsrätt,¹ och redovisar årligen kommunens bildanvändning.

---

¹ https://bildupphovsratt.se/sites/default/files/upload/filer/faktablad_kommuner_avtal_2015-06-09.pdf

Bilaga I

Underlag

Intervjuer i samband med utredning

Under hösten 2017 och vintern 2018 har kulturstrateg och kultursekreterare/konsthandläggare i Österåker träffat och intervjuat:

- Förvaltningschef för kultur och fritidsfrågor
- Förvaltningschef samhällsbyggnadsförvaltningen
- VD och handläggare, Armada
- Chef för väg-och trafikenheten
- Exploateringschef och handläggare
- Driftingenjör-belysning, beläggning, park och skärgård.
- Förvaltningsstrateg
- Hållbarhetsstrateg
- Kultur-, fritidsnämndens ordförande
- Landskapsarkitekt
- Lokala konstkonsulter
- Lokal KRO- förening
- Planchef
- Stadsarkitekt
- Strategisk planeringschef
- Upphandlingschef

Research och omvärldsbevakning

I arbetet har vi studerat och inspirerats av andra kommuner och även en region, som nyligen har antagit, eller är på väg att anta, en ny konstpolicy nämligen; Vallentuna- och Täby kommun samt Region Kalmar. Utgångspunkten i arbetet har varit att skapa en för Österåkers kommun gemensam vision i arbetet med konst, samordna och strukturera det operativa arbetet vid framtagande, produktion och förvaltning av lös och fast konst.